

การศึกษาความชุกของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ของโค และกระบือ
ที่เข้ากักในโครงการธนาคารโค กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ สิงหาคม 2556 – มีนาคม 2557

กมลทิพย์ รุ่งเรือง^{1/} จันทรา วัฒนเมธานนท์^{2/} ชูฤทธิ์ เสนีย์มโนมัย^{1/}

บทคัดย่อ

ศึกษาความชุก และชนิดของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ของโคและกระบือที่เข้ากัก ณ สถานกักโรคของโรงฆ่าสัตว์เทศบาลพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2556 ถึง มีนาคม 2557 รวมจำนวนสัตว์ทั้งสิ้น 1,295 ตัว แบ่งเป็นโค 656 ตัว และกระบือ 639 ตัว เก็บตัวอย่างอุจจาระจากสัตว์ทุกตัว เพื่อตรวจหาไข่พยาธิด้วยวิธีตกตะกอนอย่างง่าย และวิธีลอยตัวอย่างง่าย ผลการศึกษาพบความชุกของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ในโคร้อยละ 54.27 (356/656) และในกระบือร้อยละ 45.38 (290/639) ไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ที่พบในโคและกระบือ จำนวนทั้งสิ้น 8 ชนิด โดยในโคพบพยาธิตัวกลมกลุ่ม Strongyle มากที่สุด (ร้อยละ 39.02) ส่วนในกระบือพบพยาธิใบไม้กลุ่ม Amphistome มากที่สุด (ร้อยละ 21.91) นอกจากนี้ในโคและกระบือส่วนมากพบพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้เพียง 1 ชนิด (ร้อยละ 35.06 และ 30.83 ตามลำดับ) การศึกษานี้บ่งชี้ว่าโคและกระบือที่เข้าร่วมโครงการธนาคารโค กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ควรได้รับยาถ่ายพยาธิตัวกลม พยาธิใบไม้ และพยาธิตัวตืด รวมทั้งได้รับยารักษาการติดเชื้อโปรโตซัวในระบบทางเดินอาหาร เพื่อให้สัตว์ที่ส่งมอบไปยังเกษตรกรมีสุขภาพที่ดี

คำสำคัญ : พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ โค กระบือ

เลขทะเบียนวิชาการ/วิจัย: 60(2)-0116(1)-077

^{1/}สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลธนู อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

^{2/}สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10900

**Prevalence of gastrointestinal parasites in cattle and buffaloes
in the Royal Cattle Buffalo Bank for Farmers
at Ayutthaya province during August 2013- March 2014**

Kamonthip Rungruang^{1/}, Juntra Wattanamethanon^{2/}, Churit Seneemanomai¹

Abstract

Prevalences and types of gastrointestinal parasites were studied in cattle and buffaloes during quarantine periods at the quarantine premises of the Ayutthaya municipal slaughterhouse from August 2013 to March 2014. A total of 1,295 animals included 656 cattle and 639 buffaloes. Fecal samples were collected from all animals to determine the worm eggs using simple sedimentation and simple floatation methods. Results revealed that the prevalences of gastrointestinal parasite infection were 54.27% (356/656) for cattle and 45.38% (290/639) for buffaloes. Eight types of gastrointestinal parasites were found in both cattle and buffaloes. Strongyle infection was the highest (39.02%) prevalence in cattle while Amphistome infection was the highest (21.91%) in buffaloes. In addition, the majority of the infection was encountered with only one type of gastrointestinal parasites at 35.06% for cattle and 30.83% for buffaloes. From this study, it would indicated that anti-helminthics for roundworm, tapeworm, fluke and anti-protozoal agents should be implemented for cattle and buffaloes in the Royal Cattle Buffalo Bank for Farmers , which would lead these animals healthy and good productivity before delivering to the farmers.

Keyword: gastrointestinal parasites, beef, buffalo

Registered No.: 60(2)-0116(1)-077

^{1/} Ayutthaya provincial livestock office, Tanu, Uthai, Ayutthaya 13000

^{2/} National Institute of Animal Health, Ladyao, Chatuchak, Bangkok 10900

บทนำ

พยาธิเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการดำรงชีพตลอดเวลา หรือช่วงระยะเวลาหนึ่งโดยการอาศัยอยู่ในหรือบนสิ่งมีชีวิตอื่นที่เรียกว่าโฮสต์ พยาธิจะทำให้โฮสต์เกิดอาการผิดปกติ และเปลี่ยนแปลงพยาธิสภาพของอวัยวะต่างๆ ตามตำแหน่งที่อยู่ของพยาธินั้นๆ (ปัจฉิมา, 2551) พยาธิสามารถเข้าสู่โฮสต์ได้ 5 ช่องทาง ได้แก่ ปาก โดยผ่านการกินพยาธิซึ่งปะปนกับอาหารและน้ำ ผิวหนัง โดยการไชของพยาธิ หรือนำโดยแมลงดูดเลือด จมูก โดยมักเป็นพยาธิที่เกี่ยวข้องกับทางเดินหายใจ สาหรัก โดยพยาธิเข้าโฮสต์ขณะอยู่ในครรภ์ของแม่ และสัมผัสโดยตรงกับพยาธิ (วีระพล, 2536) เมื่อพยาธิเข้าสู่ร่างกายโฮสต์ อันตรายที่สามารถเกิดขึ้นได้กับโฮสต์ ได้แก่ แย่งอาหารจากโฮสต์ อุดตันในเส้นเลือด หรืออวัยวะต่างๆของโฮสต์ ทำให้เกิดบาดแผลในอวัยวะที่พยาธิอาศัย เกิดปฏิกิริยาของเนื้อเยื่อ เช่น เม็ดตุ่ม เกิดเนื้องอก เกิดสารคัดหลั่งที่เป็นพิษต่อร่างกายโฮสต์ เป็นสารที่ช่วยในการได้รับอาหารของพยาธิ ซึ่งผลกระทบที่ปรากฏในสัตว์ที่เป็นโฮสต์ ได้แก่ สัตว์จะเจริญเติบโตช้า ผอม แคระแกร็น ขนหยาบ มีภูมิคุ้มกันต่ำ โรคร่าลง ทำให้เป็นโรคต่างๆ ได้ง่าย หรือรุนแรงขึ้น แทั้งลูก ผลผลิตที่ควรได้จากสัตว์ลดลง เช่น น้ำนมลด เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ช้า น้ำหนักหรือขนาดที่จะส่งตลาดช้า อัตราแลกเปลี่ยนสูงขึ้น นอกจากนี้พยาธิบางชนิดยังก่อให้เกิดโรคสัตว์ผู้คน และผลกระทบทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ คือ การทำให้ต้นทุนในการเลี้ยงสัตว์สูงขึ้น (ปัจฉิมา, 2551; วีระพล, 2543; วีระพล, 2536)

พยาธิภายในที่สำคัญในโค กระบือ ในประเทศไทยที่พบบ่อย และทำอันตรายรุนแรงแก่สัตว์แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพยาธิใบไม้ พยาธิก่อโรคสำคัญคือ พยาธิใบไม้ในตับ (*Fasciola spp.*) พยาธิใบไม้ในกระเพาะอาหาร (*Amphistome*) พยาธิใบไม้ในเลือด (*Schistosoma spp.*) กลุ่มพยาธิตัวกลม พยาธิก่อโรคสำคัญคือ พยาธิไส้เดือน (*Toxocara spp.*) พยาธิเส้นด้าย (*Strongyloides spp.*) พยาธิเส้นมี้า (*Trichuris spp.*) และกลุ่มพยาธิตัวตัด พยาธิก่อโรคสำคัญคือ พยาธิตัวตัดโมนีเซีย (*Moniezia spp.*) (ปัจฉิมา, 2551)

ในประเทศไทย มีรายงานการพบพยาธิภายในในโค กระบือ หลายภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ทวีโขก และคณะ (2554) พบโคที่เลี้ยงรอบพื้นที่บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ คิดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ ร้อยละ 86 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สุรสิทธิ์ และคณะ (2549) พบโคและกระบือจังหวัดมหาสารคามคิดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ใน ร้อยละ 85.32 และ ร้อยละ 54.45 ตามลำดับ ในภาคตะวันตก เกษญา (2551) พบโคในจังหวัดราชบุรีคิดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ ร้อยละ 9.08 ในภาคตะวันออก อาคม และคณะ (2536) พบโคพื้นเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา คิดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ ร้อยละ 29.70 และในภาคใต้ สามารถ และคณะ (2555) พบโคพื้นเมืองในจังหวัดนราธิวาส คิดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ ร้อยละ 69.31

โครงการธนาคารโค กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ เป็นโครงการที่รับบริจาคโค กระบือที่มีสุขภาพดี นำไปให้เกษตรกรที่มีรายได้น้อยเลี้ยง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ทำหน้าที่รวบรวมโค กระบือ และตรวจสอบสุขภาพตลอดจนฉีดวัคซีนป้องกันโรคก่อนการเคลื่อนย้าย เพื่อให้สัตว์ที่เข้าร่วมโครงการมีสุขภาพที่ดี แข็งแรง มีระบบสืบพันธุ์ที่มีประสิทธิภาพ นอกจากการดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดที่สำคัญ ได้แก่ โรคปากและเท้าเปื่อย และโรคเฮโมราจิกเซพติซีเมียแล้ว การเฝ้าระวังโรคพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้เป็นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ทราบถึงสถานะสุขภาพสัตว์ที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้สามารถรักษาด้วยยาที่มีประสิทธิภาพ ทำให้สัตว์มีสุขภาพดีเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และจะช่วยลดโอกาสนำเข้าพยาธิไปสู่ฟาร์มของเกษตรกรอีกด้วย

อุปกรณ์ และวิธีการ

พื้นที่ศึกษา

สถานกักโรคของโรงฆ่าสัตว์เทศบาลพระนครศรีอยุธยา ที่ผ่านการรับรองจากกรมปศุสัตว์ ให้เป็นสถานที่กักกันสัตว์ก่อนนำเข้าเขตปลอดโรคระบาด โดยมีระยะเวลาการกักก่อนการเคลื่อนย้าย 21 วัน

การเก็บตัวอย่าง

เก็บตัวอย่างอุจจาระโค กระบือ โดยวิธีการล้วงโดยตรงจากทวารหนัก ในโค กระบือที่เข้ากัก ระหว่างเดือน สิงหาคม 2556 – มีนาคม 2557 รวมจำนวน 1,295 ตัว โดยเก็บอุจจาระตัวละ 20 กรัม ใส่ถุงพลาสติก และเก็บรักษาตัวอย่างโดยการแช่เย็นที่ 4 องศาเซลเซียส ระยะเวลาไม่เกิน 2 วัน แล้วจึงนำส่งตรวจสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

การตรวจทางห้องปฏิบัติการ

ตรวจไข่พยาธิด้วยวิธีตกตะกอนอย่างง่าย (simple sedimentation technique) และวิธีการลอยตัวอย่างง่าย (simple flotation technique) (Sloss et al., 1994)

การวิเคราะห์ผล

วิเคราะห์ข้อมูลอาศัยสถิติเชิงพรรณนา หาค่าความชุกของการติดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ โดยการคำนวณร้อยละการตรวจพบไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้แต่ละชนิด และร้อยละการติดพยาธิชนิดเดียว สองชนิด สามชนิดและสี่ชนิด

ผล

ผลการเก็บตัวอย่างอุจจาระ โค กระบือที่เข้ากัก ณ สถานกักโรคของโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2556 – มีนาคม 2557 รวมจำนวน 1,295 ตัว แบ่งเป็นโค 656 ตัว กระบือ 639 ตัว โคและกระบือที่เข้ากักเป็นสัตว์ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาจากจังหวัดต่างๆ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนโค และกระบือ ที่เคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดต้นทาง

จังหวัดต้นทาง	โค (ตัว)	กระบือ (ตัว)
ขอนแก่น	9	351
นครราชสีมา	479	150
ร้อยเอ็ด	26	12
ศรีสะเกษ	0	52
สุรินทร์	0	20
อุบลราชธานี	8	23
กาญจนบุรี	51	31
พระนครศรีอยุธยา	28	0
อุทัยธานี	55	0
รวม	656	639

จังหวัดต้นทางของการเคลื่อนย้ายโคมากที่สุดคือ จังหวัดนครราชสีมา น้อยที่สุดคือ จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดต้นทางของการเคลื่อนย้ายกระบือมากที่สุดคือ จังหวัดขอนแก่น น้อยที่สุดคือ จังหวัดร้อยเอ็ด

จากผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ตรวจพบไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ และโอโอซิสต์ของโปรโตซัว ทั้งโคและกระบือ จำนวน 8 ชนิด ไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ที่พบในโคมากที่สุด คือ ไข่พยาธิตัวกลมในกลุ่ม Strongyle (ร้อยละ 39.02) และไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ที่พบน้อยที่สุด คือ *Capillaria* spp. (ร้อยละ 1.07) สำหรับกระบือไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ที่พบมากที่สุด คือ ไข่พยาธิใบไม้ในกลุ่ม Amphistome (ร้อยละ 21.91) และไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ที่พบน้อยที่สุดคือ *Strongyloides* spp. (ร้อยละ 0.16) แสดงดังตารางที่ 2 และ 3

ตารางที่ 2 จำนวนโค (ร้อยละ) ที่ตรวจพบไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ และโอโอซิสต์ของโปรโตซัวในอุจจาระ แบ่งตามจังหวัดต้นทางของการเคลื่อนย้ายเข้ากัก

	ขอนแก่น	นครราชสีมา	ร้อยเอ็ด	อุบลราชธานี	กาญจนบุรี	พระนครศรีอยุธยา	อุทัยธานี	รวม
Trematode								
Amphistome	0	47 (9.8)	0	1 (12.50)	1 (1.96)	0	13 (23.64)	62 (9.45)
<i>Fasciola</i> spp.	0	8 (1.67)	1 (3.85)	0	0	1 (3.57)	1 (1.82)	11 (1.68)
Cestode								
<i>Moniezia benedeni</i>	0	8 (1.67)	1 (3.85)	0	0	0	1 (1.82)	10 (1.52)
Nematode								
<i>Capillaria</i> spp.	0	7 (1.46)	0	0	0	0	0	7 (1.07)
<i>Trichuris</i> spp.	0	9 (1.88)	0	0	0	1 (3.57)	0	10 (1.52)
<i>Strongyloides</i> spp.	0	10 (2.09)	0	0	0	0	0	10 (1.52)
Strongyle-type egg	1 (1.11)	199 (41.54)	8 (30.77)	3 (37.50)	5 (9.80)	17 (60.71)	23 (41.82)	256 (39.02)
Protozoa								
Oocyst of Coccidia	2 (22.22)	103 (21.50)	8 (30.77)	5 (62.50)	4 (7.84)	9 (32.14)	12 (21.82)	143 (21.80)

ตารางที่ 3 จำนวนกระบือ (ร้อยละ) ที่ตรวจพบพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ และโอโอซิสต์ ของโปรโตซัวในอุจจาระ แบ่งตามจังหวัดต้นทางของการเคลื่อนย้ายเข้ากัก

	ขอนแก่น	นครราชสีมา	ร้อยเอ็ด	ศรีสะเกษ	สุรินทร์	อุบลราชธานี	กาญจนบุรี	รวม
Trematode								
Amphistome	68 (19.37)	32 (21.33)	5 (41.67)	16 (30.77)	8 (40.00)	1 (4.35)	10 (32.26)	140 (21.91)
<i>Fasciola</i> spp.	16 (2.85)	5 (3.33)	0	0	3 (15.00)	0	0	24 (3.67)
Cestode								
<i>Moniezia benedeni</i>	7 (1.99)	2 (1.33)	0	0	1 (5.00)	0	0	10 (1.56)
Nematode								
<i>Capillaria</i> spp.	10 (2.85)	1 (0.67)	0	1 (1.92)	1 (5.00)	0	0	13 (2.03)
<i>Trichuris</i> spp.	1 (0.28)	0	0	0	0	0	0	2 (0.31)
<i>Strongyloides</i> spp.	0	1 (0.67)	0	0	0	0	0	1 (0.16)
Strongyle-type egg	56 (15.95)	35 (23.33)	4 (33.33)	12 (23.08)	2 (10.00)	0	8 (25.81)	117 (18.31)
Protozoa								
Oocyst of Coccidia	45 (12.82)	28 (18.67)	6 (50.00)	11 (21.15)	3 (15.00)	1 (4.35)	6 (19.35)	100 (15.65)

ความชุกของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ของโค (ร้อยละ 54.27) มีค่ามากกว่า กระบือ (ร้อยละ 45.38) และเมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดต้นทางของการเคลื่อนย้าย ในโคพบจังหวัด ที่มีค่าความชุกของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้สูงสุดคือ อุบลราชธานี (ร้อยละ 100.00) และจังหวัดที่พบค่าความชุกของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ต่ำที่สุดคือ กาญจนบุรี (ร้อยละ 17.65) สำหรับกระบือจังหวัดต้นทางที่มีค่าความชุกของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและ ลำไส้สูงสุดคือ ร้อยเอ็ด (ร้อยละ 75.00) และจังหวัดที่พบค่าความชุกของพยาธิภายในกระเพาะ อาหารและลำไส้ต่ำที่สุดคือ อุบลราชธานี (ร้อยละ 8.70) แสดงดังตารางที่ 4 และ 5

ตารางที่ 4 ความชุกของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ของโคที่เข้ากัก ณ สถานกักโรคของ โรงฆ่าสัตว์เทศบาลพระนครศรีอยุธยาแบ่งตามรายจังหวัดต้นทางของการเคลื่อนย้ายเข้ากัก

	ขอนแก่น	นครราชสีมา	ร้อยเอ็ด	อุบลราชธานี	กาญจนบุรี	พระนครศรีอยุธยา	อุทัยธานี	รวม
P	33.33 (3/9)	71.43 (268/479)	46.15 (12/26)	100 (8/8)	17.65 (9/51)	71.43 (20/28)	65.45 (36/55)	54.27 (356/656)

ตารางที่ 5 ความชุกของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ของกระบือที่เข้ากัก ณ สถานกักโรค ของโรงฆ่าสัตว์เทศบาลพระนครศรีอยุธยาแบ่งตามรายจังหวัดต้นทางของการเคลื่อนย้ายเข้ากัก

	ขอนแก่น	นครราชสีมา	ร้อยเอ็ด	ศรีสะเกษ	สุรินทร์	อุบลราชธานี	กาญจนบุรี	รวม
P	41.60 (146/351)	49.33 (74/150)	75.00 (9/12)	63.46 (33/52)	55.00 (11/20)	8.70 (2/23)	48.38 (15/31)	45.38 (290/639)

เมื่อพิจารณาจำนวนการพบชนิดของพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ของโคและ กระบือ พบว่าทั้งโคและกระบือมีรูปแบบการติดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ในแนวทาง เดียวกัน โดยส่วนมากมีการติดพยาธิจำนวนหนึ่งชนิด (ร้อยละ 35.06 และ 30.83 ตามลำดับ) และ พบน้อยที่สุด คือ ติดพยาธิสี่ชนิด (ร้อยละ 0.61 และ 0.31 ตามลำดับ) แสดงดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวนสัตว์ (ร้อยละ) ของโคและกระบือที่ตรวจพบไข่พยาธิในอุจจาระในระหว่าง การกัก แบ่งกลุ่มตามจำนวนการพบพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้

ชนิดสัตว์	จำนวนสัตว์ ทั้งหมด (ตัว)	จำนวนสัตว์ที่ตรวจ ไม่พบไข่พยาธิ (ร้อยละ)	จำนวนสัตว์ที่ตรวจพบไข่พยาธิ (ร้อยละ)			
			หนึ่งชนิด	สองชนิด	สามชนิด	สี่ชนิด
โค	656	300 (45.73)	230 (35.06)	103 (15.70)	19 (2.90)	4 (0.61)
กระบือ	639	349 (54.62)	197 (30.83)	71 (11.11)	20 (3.13)	2 (0.31)

วิจารณ์

จำนวนสัตว์ต้นทางมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด อาจเป็นผลมาจาก กลุ่มจังหวัดเหล่านี้มีจำนวนตลาดนัดโค และกระบือมากที่สุด (เยี่ยมพร, 2557)

ชนิดของไข่พยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ที่พบในโคและกระบือ มีความแตกต่างกัน กระบือส่วนมากตรวจพบไข่พยาธิใบไม้กลุ่ม Amphistome ต่างจากโค ที่ส่วนมากพบไข่พยาธิในกลุ่มพยาธิตัวกลม อาจเป็นเพราะรูปแบบการเลี้ยงโคและกระบือที่มีความ แตกต่างกัน กระบือชอบอาศัยอยู่บริเวณแหล่งน้ำซึ่งโอกาสสัมผัสกับหอยน้ำจืด ซึ่งเป็นพาหะ กึ่งกลางของพยาธิใบไม้ (วิระพล, 2536) ซึ่งต่างจากในโคที่ส่วนมากตรวจพบพยาธิตัวกลมกลุ่ม Strongyle สอดคล้องกับการศึกษาของ อาคม และคณะ (2536) พบโคพื้นเมืองและลูกโคในจังหวัด ฉะเชิงเทราติดพยาธิในกลุ่ม Strongylids ร้อยละ 62.50 สุรสิทธิ์ และคณะ (2549) พบโคพื้นเมือง จังหวัดมหาสารคามติดพยาธิในกลุ่ม Strongylids ร้อยละ 76.98 และวิษณุ และคณะ (2557) พบโคเนื้อ ในจังหวัดกาญจนบุรี ติดพยาธิในกลุ่ม Strongylids ร้อยละ 71.84

การศึกษานี้ยังตรวจพบโค และกระบือ มีไอโอซีสต์ของ โปรโตซัว (ร้อยละ 21.80, 15.65 ตามลำดับ) ซึ่งมีค่ามากกว่าการศึกษาของ สุทธิศักดิ์ และคณะ (2550) ตรวจพบไอโอซีสต์ของ โปรโตซัวในโคและกระบือ ร้อยละ 4.51 และ ร้อยละ 10.64 ตามลำดับ โดยทั่วไปมักพบโปรโตซัว ในลูกสัตว์ และสถานที่เลี้ยงสัตว์ที่มีความแออัด มีการจัดการสุขาภิบาลไม่เหมาะสม สอดคล้องกับ สัตว์ที่เข้ากักในการศึกษานี้เป็นสัตว์ที่มีอายุไม่เกิน 1-3 ปี และคอกที่ใช้ในการกักมีการสะสมของ อุจจาระ รังอาหาร และน้ำไม่ได้รับการทำความสะอาดอย่างเหมาะสมทำให้เกิดการปนเปื้อนของ เชื้อไปสู่อาหารและน้ำได้

ความชุกของการติดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ของโค มีค่ามากกว่ากระบือ (ร้อยละ 54.27, 45.38 ตามลำดับ) แต่มีค่าน้อยกว่าการศึกษาสำรวจพยาธิภายในทางเดินอาหารของ โคและกระบือพื้นเมืองในจังหวัดมหาสารคาม พบมีค่าความชุกร้อยละ 85.32 และ ร้อยละ 57.45

ตามลำดับ (สุรสิทธิ์ และคณะ, 2549) การสำรวจพยาธิภายในของโคเต็มวัยพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ พบมีค่าร้อยละ 78.39 (สุรสิทธิ์ และพิทยา, 2548) ความชุกของการติดพยาธิภายในทางเดินอาหารของโคเนื้อรอบพื้นที่บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์มีค่าร้อยละ 86.00 (ทวีโชคและคณะ, 2554) และความชุกของการติดพยาธิภายในทางเดินอาหารของโคเนื้อจังหวัดกาญจนบุรีมีค่าร้อยละ 86.40 (วิษณุ และคณะ, 2557)

โคและกระบือส่วนมากพบติดพยาธิเพียงชนิดเดียว และจำนวนชนิดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ที่โคและกระบือ 1 ตัวสามารถตรวจพบได้มากที่สุดคือ 4 ชนิด สอดคล้องกับการศึกษาของสุรสิทธิ์ และคณะ (2549) ซึ่งพบโคและกระบือพื้นเมืองในจังหวัดมหาสารคามในหนึ่งตัวสามารถพบการติดพยาธิในกระเพาะอาหารและลำไส้มากที่สุดคือ 4 ชนิด อย่างไรก็ตามแม้ไม่พบสัตว์ที่เข้ากักแสดงอาการอย่างรุนแรง พบบางตัวมีอุจจาระเหลว และบางตัวที่มีรูปร่างผอม แต่การเก็บตัวอย่างดำเนินการหลังจากสัตว์เดินทางมายังคอกกักเพียง 2-3 วัน ทำให้ปัจจัยความเครียดจากการเดินทาง การเปลี่ยนที่อยู่อาศัย และอาหาร อาจทำให้สัตว์เสียสมดุลในระบบทางเดินอาหาร

ข้อเสนอแนะ

โคและกระบือที่เข้ากัก ณ สถานกักโรคของโรงฆ่าสัตว์เทศบาลพระนครศรีอยุธยา เพื่อเข้าร่วมโครงการธนาคารโค กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ พบมีการติดพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้ ได้แก่ กลุ่มพยาธิตัวกลม พยาธิใบไม้ พยาธิตัวตืด และโอโอซิสต์ของโปรโตซัว ที่สามารถก่อโรคในสัตว์และส่งผลกระทบต่ออาการเจริญเติบโต ดังนั้นเพื่อให้สัตว์เหล่านี้มีสุขภาพร่างกายที่ดีก่อนที่จะนำไปส่งมอบให้เกษตรกรเลี้ยงต่อไป จึงควรได้รับยาถ่ายพยาธิตัวกลม ตัวแบน ตัวตืด และ ยารักษาการติดเชื้อโปรโตซัวในระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ ยากลุ่ม benzimidazoles เช่น albendazole, triclabendazole และ ยากลุ่ม salicylanilidea เช่น closantel เพื่อกำจัดพยาธิ ตัวกลม พยาธิใบไม้ และพยาธิตัวตืด และยารักษาการติดเชื้อโปรโตซัวในระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ sulfamethazine และควรมีการทำความสะอาดสถานที่เลี้ยงสัตว์เป็นประจำ เพื่อลดการปนเปื้อนของพยาธิ และ โปรโตซัวในสิ่งแวดล้อม และอาหารสัตว์

นอกจากนี้จังหวัดต้นทางในการเคลื่อนย้ายสัตว์ ควรได้รับการส่งเสริมให้สัตว์ได้รับการถ่ายพยาธิภายในกระเพาะอาหารและลำไส้เป็นประจำปีละ 2 ครั้ง พร้อมส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เพื่อป้องกันการติดพยาธิ ได้แก่ จัดให้มีการระบายของน้ำในทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ไม่ปล่อยให้มียัง เพราะจะเป็นแหล่งอาศัยของหอยน้ำจืดที่เป็นพาหะกึ่งกลางของพยาธิได้ ทำความสะอาดคอกสัตว์ และรางอาหาร รางน้ำ เป็นประจำ และติดตามผลโดยจัดให้มีกิจกรรมตรวจอุจจาระอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเฝ้าดูสภาวะสุขภาพสัตว์ในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ กลุ่มพัฒนาสุขภาพสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสถานกักโรคของโรงฆ่าสัตว์เทศบาลพระนครศรีอยุธยาในการเก็บตัวอย่าง สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติในการตรวจตัวอย่าง รศ.น.สพ.ดร.ธีระ รักความสุข และน.สพ.ดร. สุนทร รุ่งเรือง สำหรับการตรวจ วิจัย และคณาจารย์คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้ประสาขาวิชาความรู้ให้แก่ผู้ทำการศึกษาตลอดมา

อ้างอิง

- เจษฎา จุลไกวัดสุจริต. 2551. โรคพยาธิในระบบทางเดินอาหารของโคในจังหวัดราชบุรี. เอกสารประชุมวิชาการศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ภาคตะวันตก.
- ทวีโชค ละม้ายศรี, กิตติ รักสิการ และกิติภักดิ์ สุจิต. 2554. ความชุกและปัจจัยเสี่ยงของการพบปรสิตในทางเดินอาหารของโคเนื้อรอบพื้นที่บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์. ข่าวศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ภาคเหนือตอนล่าง ปีที่ 8: 1-7.
- ปัจฉิมา อินทรกำแหง. 2551. โรคพยาธิที่สำคัญใน โค-กระบือ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร.
- พีระพล อยู่สวัสดิ์. 2543. ยาถ่ายพยาธิในปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง. โครงการตำราคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เยี่ยมพร ภิศก, 2557. รายงานการจัดตลาดนัดโค กระบือ และตลาดนัดสัตว์ปีก ประจำปี 2557. ข้อมูลสถิติของหน่วยงาน. แหล่งที่มา http://extension.dld.go.th/th1/index.php?option=com_content_view=article&id=1368:economic20141001&catid=131:2012-03-25-12-52-00&Itemid=238, 19 มิถุนายน 2558.
- วิษณุ วงษ์สว่าง, สุวรรณ แสนยุติธรรม และเชาวลิต นาคทอง. 2557. การสำรวจความชุกพยาธิภายในทางเดินอาหารของโคเนื้อ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. Journal of Applied Animal Science. 7(1): 33-42.
- วีระพล จันทรสวรรค์. 2536. พยาธิใบไม้และตัวืดของสัตว์เลี้ยง. พิมพ์ครั้งที่ 3. โครงการตำราคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 179 หน้า.
- สามารถ อ่อนสองชั้น, สุรสิทธิ์ อ้วนพรมมา และพิทยา ภาภิรมย์. 2555. การสำรวจพยาธิภายในทางเดินอาหารของโคพื้นเมืองในจังหวัดนครราชสีมา. แหล่งที่มา <http://pvlo-naw.dld.go.th/index.php>, 19 มิถุนายน 2558.
- สุทธิศักดิ์ นพวิญญูวงศ์, สมบูรณ์ แสงมณีเดช และพิทยา ภาภิรมย์. 2550. การสำรวจพยาธิภายในโคที่กึ่งอำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น. วารสารศูนย์บริการวิชาการ ปีที่ 15(4): 47-51.

- สุรสิทธิ์ อ้วนพรมมา และพิทยา ภาภิรมย์. 2548. การสำรวจพยาธิภายในของโคเต็มวัยพันธุ์พื้นเมือง จากอำเภอสหพันธ์จังหวัดกาฬสินธุ์. สัตวแพทยสาร ปีที่ 56 (2): 23-30.
- สุรสิทธิ์ อ้วนพรมมา, พิทยา ภาภิรมย์, คณิต ชูคันทอม, สุธิดา จันทร์คุณ, สมบัติ แสงพล และอิสระ ปัญญาวรรณ. 2549. การสำรวจพยาธิภายในทางเดินอาหารของโคและกระบือพันธุ์พื้นเมือง ในจังหวัดมหาสารคาม. สัตวแพทยสาร ปีที่ 57(3): 26-36.
- อาคม สังข์วานนท์, ภิรมย์ ศรีวรรณารถ และชัยยงค์ อุโฆษกุล. 2536. การศึกษาภาวะการปนเปื้อน และระบาดของพยาธิภายในของโคพื้นเมือง และโคลูกผสมในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารเกษตรศาสตร์. 27: 341-345.
- Sloss, W.M., Kemp, R.L. and Zajac, A.M. 1994. Veterinary Clinical Parasitology. 6th ed. Iowa State University Press, Ames, USA. 198 p.